

УДК 37.013.46

*В. Г. Муромець, м. Київ***НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ СУПРОВІД
ФОРМУВАННЯ ПРЕВЕНТИВНОГО ВИХОВНОГО
СЕРЕДОВИЩА ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОГО
НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ**

У статті розкрито етапи науково-методичного супроводу формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу. Обґрунтовані рівні готовності педагогів до формування превентивного виховного середовища загальноосвітнього навчального закладу.

Ключові слова: *виховне середовище, науково-методичний супровід, рівні готовності, загальноосвітній навчальний заклад.*

На сучасному етапі розвитку суспільства педагогічна думка здійснює пошук нових пріоритетів в освіті та вихованні підростаючих поколінь. Поява нових цілей і цінностей в освіті потребує переосмислення змісту, форм і методів виховання дітей та учнівської молоді. Пріоритетними стратегічними орієнтирами в умовах необхідності модернізації педагогічної освіти є оновлення методичної роботи з кадрами, науково-методичного супроводу освітнього процесу для досягнення європейського рівня якості та доступності освіти. Тому дієву та своєчасну проекцію нового знання в освітню систему та переведення його в життєву компетентність, професійну та особистісну успішність членів суспільства слід розглядати як систему взаємодії зв'язаних між собою підсистем забезпечення та науково-методичного супроводу освітнього процесу, діяльності педагога, що вимагає перегляду завдань і принципів її функціонування.

У цьому зв'язку наукові дослідження теоретичних та прикладних аспектів формування превентивного виховного середовища у загальноосвітніх навчальних закладах є актуальними та своєчасними. На жаль, процес формування та розвиток превентивного виховного середовища у ЗНЗ зумовлена низкою суперечностей, а саме: між існуючим досвідом становлення і розвитку педагогічних технологій і недостатнім його науково-методичним супроводом та впровадженням у практику освітньо-виховного

середовища; між визначенням значущості розроблення технології формування превентивного виховного середовища та її не достатньою розробленістю. Існує низка причин, які визначають актуальність вищезазначеного дослідження, до яких слід віднести ту існуючу соціальну ситуацію, яка негативно впливає на повноцінний розвиток підростаючого покоління.

Все це вимагає нових підходів до виховання дітей та молоді та забезпечення науково-методичного супроводу формування превентивного виховного простору у загальноосвітньому навчальному закладі. Це пов'язано зі створенням та реалізацією науково обґрунтованої технології забезпечення науково-методичного супроводу створення превентивного виховного середовища, що дає можливість забезпечити переведення існуючих виховних систем у якісно новий стан та оптимізувати їхній оновлений зміст.

Принципово важливими для нас є теоретико-методологічні засади педагогічної теорії, наукові підходи до виховання особистості в сучасних умовах, які обґрунтовані в працях провідних вітчизняних вчених, зокрема, І. Беха, К. Бондаревської, І. Зязюна, В. Кременя, О. Киричука, І. Єрмакова, В. Оржеховської, О. Савченко, Т. Сорочан, Є. Хрикова.

На основі аналізу науково-методичних джерел з питань створення та забезпечення науково-методичного супроводу формування превентивного виховного середовища у ЗНЗ засвідчує наявність досліджень різних аспектів. Зокрема, особливості становлення й функціонування виховного простору загальноосвітнього навчального закладу обґрунтовані у дослідженнях І. Єрмакова, В. Кириченко, Г. Ковганич, В. Оржеховської. Водночас, аналіз теоретичних джерел і сучасної практики засвідчив, що проблема забезпечення науково-методичного супроводу в контексті формування превентивного виховного середовища ЗНЗ складна й багатогранна та вимагає подальшого наукового розвитку. Тому актуальність даної проблеми, її виключно важливе значення для педагогічної теорії і практики зумовили вибір планової підтеми дослідження. Провідною ідеєю дослідження є положення про те, що науково-методичне забезпечення формування превентивного виховного середовища у ЗНЗ має стати складовою педагогічного процесу на засадах життєвої компетентності учня, його життєстійкості та життєздатності. Найважливішою метою ЗНЗ має бути виховання

такої особистості, яка має розвинену життєву компетентність, спроможна самостійно збагачувати її у процесі реалізації власної життєвої стратегії, створюючи своє індивідуальне життя. Головним завданнями шкільної практики має бути формування превентивного виховного середовища та забезпечення її науково-методичного супроводу.

Теоретичними основами концепції дослідження є сукупність психолого-педагогічних знань, необхідних для розроблення технології забезпечення науково-методичного супроводу формування превентивного виховного середовища у загальноосвітньому навчальному закладі; методологічні принципи (гуманізації та демократизації виховного процесу; природовідповідності; цілісності, принцип суб'єкт-суб'єктивної взаємодії, адекватності виховання до психологічних умов розвитку особистості, особистісної орієнтації, превентивності, рефлексивності, технологізації, які є підґрунтям для конструювання змісту, вибору форм і методів формування превентивного виховного середовища; сучасні підходи: особистісно орієнтований, компетентнісний, системний, синергетичний.

Отже, розглянемо дефініцію "науково-методичний супровід" більш детально. Згідно з думкою Т. Сорочан, розуміння науково-методичного супроводу полягає в тому, що це є професійна взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності щодо спільного опанування інновацій [8, с. 34]. Визначальними основами науково-методичного супроводу, на думку дослідниці, є: демократичність – можливість урахування різних підходів, точок зору, колегіальність у прийнятті певного рішення; ситуація вибору – створення декількох варіантів програм, моделей діяльності, технологій, які забезпечують передумови для свідомого вибору; самореалізація – розкриття особистісного потенціалу кожного учасника педагогічного процесу; співтворчість – спільна діяльність суб'єктів, які прагнуть досягти нових кількісних і якісних результатів [8, с. 35].

Дещо схожу думку мають російські учені, зокрема С. Кульневич, В. Лазарев, О. Моїсєєв, М. Поташнік, О. Ситнік та ін., які пов'язують створення методичного (науково-методичного) супроводу з організацією методичної роботи, що розглядається ними як спеціально організована діяльність, спрямована на підвищення кваліфікації педагогів, їхню підготовку до вирішення нових задач

в умовах модернізації освіти. Різне розуміння науковцями сутності методичної роботи, необхідності її модернізації зумовило введення у педагогічну практику таких понять як “науково-методична діяльність”, “методичний (науково-методичний) супровід”, “науково-методична підтримка”, “супровід”, “співтворчість”, “педагогічне консультування” та ін. При цьому все частіше акцент науковцями робиться на наукову складову явищ, що ще раз підкреслює значущість готовності педагогів вирішувати професійні задачі на ґрунті наукових досягнень.

На думку В. Ларіної, науково-методичний супровід інноваційної діяльності загальноосвітнього навчального закладу в організаційному аспекті не може розглядатись тільки як науково-методичне забезпечення тим чи іншим суб’єктом діяльності школи; як навчання та консультування педагогів та адміністрації школи; як підтримка цієї діяльності або спільна діяльність суб’єктів супроводу та суб’єктів школи (адміністрація та педагоги) [5, с. 23].

Тож доцільно розглядати науково-методичний супровід у якості одного з можливих засобів професійного розвитку супроводжуваних у відповідній регіональній стратегії розвитку освіти у напрямках, що полягає у передачі зовнішніх зворотних зв’язків суб’єктів супроводу до внутрішніх зворотних зв’язків супроводжуваних, що забезпечує розвиток у останніх рефлексивних умінь шляхом їх навчання засобам самоконтролю та самооцінки діяльності у реалізації задач, які поставлених органів управління та її результатів. Ці результати потребують чергування організації самостійної проектувальної діяльності суб’єктів та зовнішньої оцінки її результатів супроводу, розробки відповідних критеріїв оцінки, надання допомоги у розробці інноваційної діяльності школи та оформлення її продуктів.

Очевидно, що при появі нових тенденцій у освітньому просторі, необхідно поряд з діяльністю науково-методичних служб, переходити до нових методів підтримки педагогів, таких як, наприклад, науково-методичний супровід, який дозволить забезпечити якісний рівень сучасної освіти.

Нам імponує думка Г. Данилова, що науково-методичний супровід – це комплекс взаємопов’язаних цілеспрямованих дій, що спрямовані на надання допомоги педагогу у вирішенні усклад-

нень, які можуть виникати під час навчально-виховної роботи у школі.

Сучасні дослідники проблеми науково-методичного супроводу, зокрема, М. Певзнер, В. Снігурова, О. Вінтер відмічають, що на відміну від традиційних форм навчання, науково-методичний супровід діяльності педагога має такі переваги: індивідуалізація та гнучкість; має більший потенціал інструментального характеру; у більшій мірі враховує динаміку розвитку як самого педагога, закладу, у якому він працює, так і системи постійної взаємодії в цілому; більш багатоаспектне, адже передбачає постійну взаємодію педагога з іншими суб'єктами навчання; використання контролюючих та корекційних процедур; необхідність врахування динаміки професійного росту педагога та гнучке реагування на ситуації його розвитку та ін.

Перераховані переваги є досить очевидними та дозволяють нам зробити висновок про те, що науково-методичний супровід дійсно є необхідним в умовах навчально-виховного процесу, його цінностей та сучасних тенденцій. Саме цінність цього супроводу полягає у тому, що воно акумулює в собі різноманіття функцій, які вони виконують.

На основі вивчених та проаналізованих робіт російських вчених В. Новіцької, Л. Білотелової, Р. Овчарової, К. Шумакової серед функцій науково-методичного супроводу виділяється наступні:

- *навчальна функція*, яка орієнтована на поглиблення знань та розвиток навичок фахівців у системі безперервного навчання, що необхідні для вдосконалення їхньої професійної діяльності;
- *консультативна функція* передбачає надання допомоги педагогу з приводу конкретної проблеми через вказівку на можливі засоби її вирішення або актуалізацію додаткових здібностей фахівця;
- *діагностична функція* спрямована на виявлення проблемних точок у діяльності вчителя;
- *психотерапевтична функція* допомагає педагогу у подоланні різного виду труднощів і бар'єрів, що перешкоджають успішному здійсненню професійно-освітньої діяльності;
- *корекційна функція* спрямована на зміну реалізованої педагогом моделі практичної діяльності, а також на виправлення допущених професійних помилок;

- *адаптаційна функція*, яка забезпечує узгодження очікувань і можливостей педагога з вимогами професійного середовища і мінливими умовами трудової діяльності;
- *інформаційна функція*, яка сприяє наданню педагогам необхідної інформації щодо основних напрямів розвитку освіти, програмами, новим педагогічним технологіям;
- *проектна функція* пов'язана із навчанням педагогів експертизі навчальних програм та посібників, освітніх технологій;
- *спрямовуюча функція* сприяє встановленню гуманістичних відносин між педагогом та учнем;
- *виявлення, вивчення і оцінка результативності* інноваційного педагогічного досвіду в освіті, його узагальнення та поширення, створення системи стимулювання творчої ініціативи і професійного зростання педагогів;
- *надання наукової підтримки* педагогам і керівникам методичних служб щодо організації та проведення дослідно-експериментальної роботи, експертної оцінки авторських програм, посібників, навчальних планів;
- здійснення редакційно-видавничої діяльності;
- організація спільної роботи з науково-дослідними лабораторіями та ВНЗ при проведенні спільної дослідно-експериментальної роботи.

Але говорячи про науково-методичний супровід, дослідники В. Головінова та В. Головінов відмічають деякі ускладнення, з якими воно може бути пов'язано. По-перше, це кількісний та якісний склад супроводжуваних; по-друге, це простір та час взаємодії; по-третє, це індивідуальна та професійна неготовність фахівців до самого супроводу, що нерідко зустрічається тоді, коли у них бракує професійного досвіду [1, с. 48]. Як підсумовують ці науковці, науково-методичний супровід педагогів є багатоаспектним явищем, що сприяє професійному зросту педагогів та багатоаспектність його, як явища, робить цей процес унікальним.

Таким чином, на основі вивчення психолого-педагогічної літератури та контент-аналізу діяльності наших експериментальних майданчиків, ми розробили такі етапи впровадження науково-методичного супроводу формування превентивного виховного середовища ЗНЗ через діяльність методичних служб загальноосвітніх навчальних закладів (табл.1).

Таблиця 1.

**Етапи впровадження науково-методичного
супроводу формування превентивного
виховного середовища**

Прогностичний етап	<ul style="list-style-type: none">• Постановка мети та задач• Розробка технології• Розробка програми впровадження
Організаційний етап	<ul style="list-style-type: none">• Забезпечення умов для реалізації програми впровадження• Підготовка матеріальної бази, розподіл управлінських функцій• Підготовка методичних кадрів, призначення наукового керівника для творчих груп
Практичний етап	<ul style="list-style-type: none">• Робота щодо впровадження педагогічної технології з формування превентивного виховного середовища ЗНЗ з педагогами
Узагальнюючий етап	<ul style="list-style-type: none">• Опрацювання результатів упровадження.• Аналіз результатів.• Корегування технології• Оформлення, опис результатів.
Етап упровадження	<ul style="list-style-type: none">• Трансформація технології у практику діяльності методичної служби школи

Отже, ґрунтуючись на відповідних етапах впровадження науково-методичного супроводу формування превентивного виховного середовища ЗНЗ, ми визначили рівні готовності педагогів-методистів методичних служб до формування превентивного виховного середовища (табл. 2).

Таким чином, можна зробити висновок, що для посилення ефективності формування науково-методичного супроводу превентивного виховного середовища, необхідно, у першу чергу, підвищувати особистісний рівень готовності педагогів загальноосвітніх навчальних закладів до формування превентивного виховного середовища шляхом впровадження відповідних семінарів-тренінгів, педагогічних консультацій та ін.

Таблиця 2.

Рівні готовності педагогів-методистів методичних служб до формування превентивного виховного середовища ЗНЗ

Рівні	Характеристика рівнів
<i>Низький</i>	Спостерігається байдуже ставлення педагога до формування превентивного виховного середовища. Педагоги цього рівня не можуть чітко визначити необхідність і доцільність використання технології формування превентивного виховного середовища, не можуть окреслити їхню сутність, а до їх впровадження підходять досить формально, базуючись лише на власному досвіді.
<i>Задовільний</i>	У педагогів спостерігається поверхове формулювання змісту формування превентивного виховного середовища. Педагоги мало орієнтовані на творчий пошук у навчально-виховному процесі, впровадження сучасних педагогічних систем та технологій. У своїй діяльності в основному репродукуються елементи наявних методичних розробок, при цьому вони не можуть чітко передбачити можливі результати обраних технологій навчальної та виховної діяльності або чітко уявити структуру формування превентивного виховного середовища.
<i>Достатній</i>	Педагоги виявляють активний інтерес до технології формування науково-методичного супроводу та досить чітко усвідомлюють необхідність таких впроваджень у навчально-виховний процес школи. Методично та грамотно використовують інноваційні технології у практиці. У своїй педагогічній діяльності спираються на базові психолого-педагогічні знання. Педагоги прагнуть до самостійного застосування освітніх технологій, створення авторських курсів, проєктів виховної діяльності, при цьому виявляють уміння обґрунтовувати та вмотивувати доцільність використання таких технологій у шкільній виховній практиці.
<i>Оптимальний</i>	Педагоги виявляють ініціативний та творчий підхід до впровадження педагогічних технологій, пов'язаних з формуванням превентивного виховного середовища. Вони самостійно проєктують оригінальні та педагогічно доцільні варіанти навчальної та виховної діяльності, які стосуються розбудови виховного простору. Запропоновані ними технології та проєкти відповідають потребам та можливостям вікових груп учнів. Педагоги володіють уміннями прогнозувати можливі результати навчальної та виховної діяльності після використання технології формування превентивного виховного простору загальноосвітнього навчального закладу.

Література:

1. Головінова В. О., Головінов В. П. Управління якістю – стратегія розвитку / В. О. Головінова, В. П. Головінов // Світло. – 2000. – №1. – С. 46-49.
2. Данилова Г. С. Методичні служби України: проблеми управління, професійна підготовка // Г. С. Данилова: навч.-метод. посібник. – К. : ІЗМН, 1997. – 256 с.
3. Ларина В. П. Научно-методическое сопровождение инновационной деятельности общеобразовательных как средство развития региональной системы образования / В. П. Ларина: автореф. на соискание науч. степ. доктора пед. наук. по спец. 13.00.01. – Самара, 2008. – 58 с.
4. Ларина, В. П. Научно-методическое сопровождение инновационной деятельности образовательных учреждений как механизм профессионального развития их руководителей и педагогов [Текст] / В. П. Ларина // Образование взрослых: теория, методология, проблемы: материалы региональной научной конференции, Киров, 28 декабря 2007 г. – Киров: КИПК и ПРО, 2007. – С. 10-21.
5. Методична служба – школі. Інформаційно-методичні матеріали на допомогу працівникам освіти. Випуск 1. / Укладачі: Ю. В. Буган, Г. Г. Свінних, В. І. Уруський / Тернопіль : “Астон”, 2003. – 286 с.
6. Сорочан Т. Співтворчість – одна з ознак технології науково-методичного супроводу / Т. Сорочан // матер. науково-практичної конф. “Активізація творчого потенціалу учнівської молоді в контексті глобалізації освіти”, 2012 р. – С. 34-40.
7. Родигіна І. Провідні функції методичної служби / І. Родигіна // Post-методика, № 3 (207). – 2009. – С. 12-19.

В статье раскрыты этапы научно-методического сопровождения формирования превентивной воспитательной среды общеобразовательного учебного заведения. Обоснованы уровни сформированности готовности педагогов к формированию превентивной воспитательной среды.

Ключевые слова: воспитательная среда, научно-методическое сопровождение, уровни готовности, общеобразовательное учебное заведение.

The article deals with the stages of scientific and methodological support of the formation of a preventive educational environment of general education. Analyzed level of formation of readiness of teachers to the formation to preventive educational environment.

професію, норми, задачі.

Key words: educational environment, scientific and methodological support, level of the availability, secondary school.